

HARBIY TA'LIM FAKULTETLARIDA KURSANTLARDA VATANPARVARLIK FAZILATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17859670>

Rahmonaliyev Muhammadulloh
Meherojbek Muhammadjonov
Toshtemirov G'ulomnazor
Xurshidbek Mirzaortiqov

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti kursantlari

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqola harbiy ta'lim fakultetlarida kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlardan foydalangan holda vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishning samarali vositalari aniqlangan. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, tarixiy-milliy meros, harbiy-amaliy o'yinlar, ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar, shaxsiy namuna va pedagogik muloqot asosidagi integrativ yondashuv kursantlarda Vatanga sadoqat, milliy g'urur, mas'uliyat va jamoaviylik kabi fazilatlarni sezilarli darajada rivojlantiradi. Tadqiqot natijalari harbiy ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonni takomillashtirish va kursantlarning ma'naviy-psixologik tayyorgarligini oshirishda amaliy ahamiyatga ega.*

KALIT SO'ZLAR: *Vatanparvarlik tarbiyasi, harbiy ta'lim fakulteti, kursantlar, pedagogik mexanizm, ma'naviy-axloqiy fazilatlar, integrativ yondashuv,*

PEDAGOGICAL MECHANISMS FOR DEVELOPING PATRIOTISM TRAITS IN CADETS AT MILITARY EDUCATION FACULTIES

ABSTRACT: *This article is devoted to studying the pedagogical mechanisms for developing patriotism traits in cadets at military education faculties. Using both theoretical and empirical methods, the study identified effective tools for fostering patriotic education. The results indicate that an integrative approach based on historical and national heritage, military-practical exercises, moral and educational discussions, personal example, and pedagogical interaction significantly develops cadets' loyalty to the homeland, national pride, responsibility, and teamwork skills. The findings have practical significance for improving the pedagogical process in military educational institutions and enhancing the moral and psychological readiness of cadets.*

KEYWORDS: *Patriotic education, military education faculty, cadets, pedagogical mechanism, moral and ethical traits, integrative approach.*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ КУРСАНТОВ В ВОЕННЫХ ФАКУЛЬТЕТАХ.

АННОТАЦИЯ: *Статья посвящена изучению педагогических механизмов формирования патриотических качеств курсантов в военных факультетах. С использованием теоретических и эмпирических методов исследования выявлены эффективные средства патриотического воспитания. Результаты показывают, что интегративный подход, основанный на историко-национальном наследии, военно-практических упражнениях, морально-воспитательных беседах, личном примере и педагогическом взаимодействии, значительно развивает у курсантов преданность Родине, национальную гордость, ответственность и навыки командной работы. Полученные данные имеют практическую значимость для совершенствования педагогического процесса в военных образовательных учреждениях и повышения морально-психологической готовности курсантов.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Патриотическое воспитание, Военный факультет, Курсанты, Педагогический механизм, Морально-этические качества, Интегративный подход*

KIRISH

Bugungi globalashuv sharoitida davlatlar xavfsizligi, milliy manfaatlarni himoya qilish va barqaror taraqqiyotni ta'minlash masalalari yanada dolzarb tus olmoqda. Bunday sharoitda yosh avlodda, ayniqsa, harbiy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan kursantlarda yuksak vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Zero, Vatanga sadoqat, milliy g'urur, fidoyilik va mas'uliyat kabi fazilatlar harbiy xizmatchining ma'naviy-ruhiy tayyorgarligi, kasbiy mahorati va jangovar tayyorgarligida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Harbiy ta'lim tizimi o'zining mazmun-mohiyati jihatidan nafaqat kasbiy ko'nikmalarni o'rgatuvchi, balki kursantlarning ijtimoiy-pedagogik rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi murakkab tarbiyaviy muhitdir. Mazkur muhitda vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi o'qituvchilar, tarbiyachilar, harbiy rahbarlar faoliyati, o'quv jarayoni mazmuni, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, harbiy-intellektual mashg'ulotlar hamda ijtimoiy-psixologik omillar bilan uzviy bog'liqdir. Shu nuqtayi nazardan, harbiy ta'lim fakultetlarida kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirishning ilmiy asoslangan pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish ta'lim samaradorligini oshirish, yoshlarning ma'naviy immunitetini kuchaytirish va ular orasida fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi konsepsiyasi takomillashtirilib, yoshlarning milliy g'ururini yuksaltirish, ularda Vatanga sadoqat ruhini shakllantirish, zamonaviy harbiy bilimlar bilan qurollantirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq harbiy ta'lim muassasalarida ushbu jarayonni ilmiy-metodik jihatdan takomillashtirish, pedagogik texnologiyalarni modernizatsiya qilish, kursantlarning yosh psixologiyasiga mos yondashuvlarni aniqlash zaruriyati hamon dolzarbdur.

Mazkur tadqiqotning ahamiyati shundaki, u harbiy ta'lim tizimidagi tarbiyaviy jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilish, vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishning samarali mexanizmlarini aniqlash va ularni amaliyotga joriy etish imkonini beradi. Shu bois ushbu mavzuni o'rganish nafaqat pedagogik ilm-fan rivojiga, balki harbiy kadrlar tayyorlash sifatining oshishiga ham xizmat qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida harbiy ta'lim fakultetlarida kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik mexanizmlarning samaradorligi tajriba-sinov ishlari orqali baholandi; boshlang'ich diagnostika natijalari kursantlarning 42 % da o'rta, 33 % da yuqori va 25 % da past darajada vatanparvarlik motivatsiyasiga ega ekanligini ko'rsatdi, joriy etilgan tarixiy-milliy merosga asoslangan mashg'ulotlar, harbiy-amaliy o'yinlar, ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar va uchrashuvlar, muzey pedagogikasi hamda shaxsiy namuna va pedagogik muloqot kursantlarda milliy g'urur, mas'uliyat, iroda, jamoaviylik, ma'naviy immunitet va Vatanga sadoqat kabi fazilatlarini sezilarli darajada oshirdi; tajriba guruhida vatanparvarlik motivatsiyasi 76 % ga ko'tarilgan, jamoaviylik va mas'uliyatlilik rivojlangan, harbiy kasbga bo'lgan ijobiy munosabat va Vatanga sadoqat shakllangan bo'lsa, nazorat guruhida o'sish faqat 8–12 % ni tashkil etdi; eksperiment natijalari statistik jihatdan $p < 0.05$ darajasida sezilarli farqni ko'rsatdi va bu pedagogik mexanizmlarning amaliy samaradorligini tasdiqladi, shuningdek, vatanparvarlik tarbiyasini tizimli, uzluksiz va integrativ yondashuvlar orqali tashkil etish kursantlarning ma'naviy-psixologik tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi hamda pedagogik mexanizmlarning majmuasi maksimal natija berishini ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, harbiy ta'lim fakultetlarida kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirish jarayonida pedagogik mexanizmlarning tizimli va integrativ yondashuvi samarali natija beradi; tajriba guruhida kuzatilgan sezilarli o'sish – vatanparvarlik motivatsiyasi, ma'naviy immunitet, jamoaviylik va mas'uliyatlilik darajasining oshishi – pedagogik mexanizmlarning real amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Mazkur natijalar xalqaro va milliy ilmiy manbalar bilan uyg'un keladi: J. Dewey (1916) va S. Huntington (1957) ta'lim va harbiy kontekstdagi vatanparvarlik tarbiyasining shaxsning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi rolini ta'kidlagan bo'lsa, ushbu tadqiqot ham kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishda interaktiv pedagogik mexanizmlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Mahalliy tadqiqotlar (A. Jalolov, R. Mavlonova, N. To'xtaxodjayeva) bilan solishtirganda, tadqiqot pedagogik mexanizmlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, kursantlarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish va harbiy-amaliy mashg'ulotlarni tizimli ravishda qo'llash orqali natijalarni sezilarli darajada yaxshilashga qaratilgan.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishda ayniqsa samarali pedagogik vositalar quyidagilar bo'lgan: tarixiy-milliy meros asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar kursantlarning milliy g'urur va Vatanga sadoqat tuyg'usini kuchaytiradi; harbiy-amaliy o'yinlar va mashqlar jamoaviylik, mas'uliyat va iroda ko'nikmalarini rivojlantiradi; ma'naviy-ma'rifiy suhbatlar va veteranlar bilan uchrashuvlar motivatsiyani mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi; shaxsiy namuna va pedagogik muloqot esa kursantlarning o'qituvchiga bo'lgan ishonchi va tarbiyaviy ta'sirini oshiradi.

Tajriba va nazorat guruhlari natijalarini solishtirish orqali pedagogik mexanizmlarning statistik jihatdan ahamiyati tasdiqlandi ($p < 0.05$), bu esa kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishda mazkur mexanizmlarning samaradorligini ilmiy jihatdan isbotlaydi. Shu bilan birga, natijalar shuni ko'rsatadiki, faqat nazariy mashg'ulotlar yoki individual yondashuvlar kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini to'liq rivojlantirishga yetarli emas; ularni interaktiv, faoliyatga yo'naltirilgan va shaxsiy namuna asosida tashkil etish talab etiladi.

Mazkur tadqiqot natijalari harbiy ta'lim fakultetlarida pedagogik jarayonni takomillashtirish, kursantlar uchun tarbiyaviy strategiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish imkonini beradi, shuningdek, natijalar nafaqat harbiy ta'lim tizimida, balki boshqa oliy ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish bo'yicha pedagogik metodikalarni ishlab chiqishda ham foydali bo'lishi mumkin.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, harbiy ta'lim fakultetlarida kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishda pedagogik mexanizmlarning tizimli, integrativ va interaktiv yondashuvi yuqori samaradorlikka ega. Tajriba guruhida kuzatilgan ijobiy o'zgarishlar – vatanparvarlik motivatsiyasi, jamoaviylik, mas'uliyatlik, ma'naviy immunitet va Vatanga sadoqat darajasining oshishi – ushbu mexanizmlarning amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, vatanparvarlik tarbiyasini faqat nazariy mashg'ulotlar orqali amalga oshirish yetarli emas. Pedagogik jarayonda quyidagi vositalar uyg'un ishlatilishi lozim:

1. Tarixiy-milliy meros, doston va ertaklar asosida tashkil etilgan ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlar;
2. Harbiy-amaliy o'yinlar va loyihaviy faoliyatlar orqali jamoaviylik, mas'uliyat va iroda ko'nikmalarini rivojlantirish;
3. Veteranlar va tajribali harbiy xizmatchilar bilan muloqot orqali motivatsiyani oshirish;
4. Shaxsiy namuna va pedagogik muloqot orqali kursantlarda ijtimoiy ishonch va tarbiyaviy ta'sirni kuchaytirish.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, harbiy ta'lim fakultetlarida vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirish pedagogik mexanizmlari kompleks tarzda qo'llanilganda kursantlarning ma'naviy-psixologik tayyorgarligi sezilarli darajada oshadi, ularning fuqarolik pozitsiyasi va Vatanga sadoqati mustahkamlanadi.

Shu bilan birga, mazkur tadqiqot ilmiy va amaliy jihatdan harbiy ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni takomillashtirish, kursantlarni tarbiyalashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash hamda yoshlarning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
2. Huntington, S. (1957). *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Harvard University Press.

3. Grossman, D. (1995). On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society. Boston: Little, Brown and Company.
4. Karnevali, A. (2008). Psikhologiya voennoy deyatel'nosti i obucheniya. Moscow: Akademiya.
5. Jalolov, A. (2012). Vatanparvarlik tarbiyasi va pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O'zbekiston.
6. Mavlonova, R. (2015). Harbiy ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasi. Toshkent: Farg'ona.
7. To'xtaxodjayeva, N. (2016). Pedagogik jarayonda ma'naviy-axloqiy tarbiya metodlari. Toshkent: O'zbekiston.
8. Xolmatov, O. (2018). Kursantlarda vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: Oliy ta'lim.
9. Usmonov, J. (2019). Harbiy ta'lim tizimida ma'naviy va fuqarolik tarbiyasi. Toshkent: FDU nashriyoti.
10. Nurmatov, A. (2020). Pedagogik metodlar va harbiy-ta'limdagi innovatsiyalar. Toshkent: Oliy ta'lim.
11. UNESCO. (2015). Education for Citizenship and Human Rights. Paris: UNESCO Publishing.
12. Bruner, J. (1966). Toward a Theory of Instruction. Cambridge, MA: Harvard University Press.
13. Freudenthal, H. (1973). Mathematics as an Educational Task. Dordrecht: Reidel.